

Nøklen i Lokalmenigheten.

Jan Bygstad, formann i NELA.

Foredrag ved NELAs symposion i Århus 15. - 19. aug. 2001.

Innledning

Som utgangspunkt for denne gjennomgangen av *Nøklen i lokalmenigheten* kan det være illustrerende å peke på to ulike måter å feire den hellige nattverd:

- I Norge har vi en organisasjon - Kirkens Bymisjon - som ser det som sin oppgave å nå de mest kirkefremmede og nødstedte i samfunnet. Et av "virkemidlene" i organisasjonens arbeid for å nå ut, er å arrangere "gategudstjenester": Det er den fullstendig terskelløse gudstjeneste, der den hellige nattverd også rekkes tilfeldig forbipasserende.
- I Urkirken og Oldkirken var gudstjeneste åpen for alle og enhver under "Ordets del". Når nattverden imidlertid skal ta til, sendes alle udøpte, katekumenene, og alle som er underlagt kirketukt ut (den såkalte '*missio*', et begrep som er opphav til ordet *messe*).

Passende kan vi her også minne om Didaché's omtale av nattverdfeiringen:

La ingen spise eller drikke av deres nattverd unntatt de som er døpt til Herrens navn. For også med henblikk på dette er det Herren har sagt: Gi ikke hundene det hellige. Did. 9,9. (Sml. Mt 7,6)

Lengre ute hører vi om det liturgiske rop som lød ved inngangen til nattverdfeiringen:

Om noen er hellig, la ham komme! Om noen ikke er det, la ham vende om! 10,9.

Dette liturgiske ropet har funnet sin forlengelse i Østkirkens liturgiske rop som lyder ved inngangen til nattverdfeiringen: "Det hellige for de hellige!"

Disse to ulike måter å feire nattverd på illustrerer avstanden - ikke bare i tid - men enda mer i sak mellom aposteltiden/ Oldkirken og vår egen tid. Det "åpne nattverdbord" er ikke bare en historisk nyhet (bare ca. 150 år gammelt) men også en teologisk.

Nøklen

Når vi starter med å peke på hvordan forvaltningen av den hellige nattverd kan skifte i sammenheng med temaet '*Nøklen i lokalmenigheten*', er dette ikke tilfeldig. For det første er sakramentsforvaltningen et av de to sentrale områder hvor nøklemakten kommer til uttrykk; - det andre er *skriftemålet*. For det andre berører spørsmålet om det åpne vs. det lukkede nattverdbord *kirketukten*, som er den andre av nøklene. Vi kommer i denne

sammenheng til særlig å konsentrere oss om kirketuktproblematikken ettersom vi her står oppe i en akutt krise i våre nordiske folkekirker.

Når tema er spisset inn mot *lokalmenigheten*, henger det sammen med det faktum at nøklenes rette bruk først og fremst har sin *Sitz im Leben* her. Det er hyrden/presten i lokalmenigheten som *sammen med forsamlingen* er de egentlige forvaltere av nøklene.

Skriftemålet er etter Luthers måte å tenke på nærmest å betrakte som et nådemiddel. I Lille Katekisme har reformatoren derfor også gitt det plassen mellom dåpen og nattverden. Vi er alle kjent med hvor høyt Luther satte skriftemålet, en vurdering som burde kalle til ettertanke i en tid hvor denne kjære nådens port er ukjent for de fleste.

Uttrykket *himmelrikets nøkler* er hentet fra Jesu ord til Peter i Matt 16,18:

Jeg sier deg at du er Peter, og på denne klippe vil jeg bygge min menighet, og dødsrikets porter skal ikke få makt over den. Jeg vil gi deg *nøklene til himlenes rike*, og det du binder på jorden, skal være bundet i himmelen, og det du løser på jorden, skal være løst i himmelen.

Jesus taler her om en fullmakt som han gir Peter og de øvrige apostlene, en fullmakt som består i å *binde og løse*. Hva disse to uttrykkene betyr konkret, får vi nærmere beskjed om i Matt 18,15-18:

Men om din bror synder mot deg, så gå og tal ham til rette, han og du alene. Hører han på deg, har du vunnet din bror. Men hører han ikke, så ta med deg en eller to andre, for at enhver sak skal stå fast ved to eller tre vitners utsagn. Men vil han ikke høre på dem, da si det til menigheten. Hører han heller ikke på menigheten, da skal han være for deg som en hedning og en toller! Sannelig sier jeg dere: Alt dere binder på jorden, skal være bundet i himmelen, og alt dere løser på jorden, skal være løst i himmelen.

Jesus beskriver her en *domsmyndighet* som menigheten får, en myndighet som både består i å fastholde en synder i hans synd - å *binde*, dvs. å ikke rekke ham syndenes forlatelse, og dernest å *løse*, dvs. å skjenke syndenes forlatelse. Det er tale om en domsmyndighet som enten *lukker inn i* eller *ute fra* nådens samfunn i Kristus og dermed også fra menighetens ytre fellesskap. Disse to saken forener teologi og kirkeordning.

Det som her sies om *menigheten* som fellesskap, sies om apostlene i Joh 20:

Jesus sa da igjen til dem: Fred være med dere! Likesom Faderen har utsendt meg, sender også jeg dere. Og da han hadde sagt dette, åndet han på dem og sa til dem: Ta imot Den Hellige Ånd! *Dersom dere forlater noen deres synder, da er de forlatt. Dersom dere fastholder dem for noen, da er de fastholdt.*

Disse ordene, som må sees som Jesu gjeninnsettelse av disiplene i apostlembetet etter deres fall og svik natt til Langfredag, er sentrale i ordinasjonsliturgiene i den lutherske kirke. Dermed sier kirken *atnøklemakten hører med til det som konstituerer presteembetet*.

Skal vi se på saken prinsipielt/dogmatisk, må vi peke på to hovedsaker:

- Nøklene hører uløselig sammen med forvaltningen av nådens midler, og
- Nøklene er saklig sett uttrykk for den rette skjelning mellom og anvendelse av Lov og evangelium.

Ad 1): Ser vi på de nådens midler som vanligvis regnes i luthersk teologi, *forkynnelsen, dåpen og nattverden*, vil anvendelsen av nøklene i *forkynnelsen* gi seg uttrykk i en klar

forkynnelse av lov og evangelium. I forhold til *dåpen* vil nøklemakten komme til uttrykk i spørsmålet om *adgang* til dåpen (jfr. Luthers fortale til LK: ”Men de som ikke vil lære det, til dem skal man si at de forneker Kristus og ikke vil være kristne, og de skal ikke komme til nattverd, ikke bringe noe barn til dåpen og ikke gjøre noen bruk av den kristelige frihet.”) og om hvem som kan være faddere. I forhold til *nattverden* vil nøklemakten også komme til uttrykk i spørsmålet om adgang eller utelukkelse. Oldkirken var meget klar på dette punktet, og reformatorene likeså. I ”Von den Konzilien und Kirchen” (1537) skriver Luther: „- där inte Guds folk är, där finns inte nycklarna, och där nycklarna inte finns, där finns inget Guds folk, ty Kristus har därför lämnat dem efter sig, för att de skall vara ett offentligt tecken - - -”. Ifølge Luther hører nøklene altså med blant den sanne kirkes kjennetegn, *notae ecclesiae*. Jeg finner i denne sammenheng grunn til å reise et spørsmål i forbindelse med CA 7, hvor det heter:

Kirken er forsamlingen av de hellige, der evangeliet blir lært rett (tt: ”rein gepredigt”; lat.: ”recte docetur”), og sakramentene blir rett forvaltet (tt: ”laut des Evangelii gereicht”; lat.: ”recte administrantur”).

Når det er tale om den ”rette forvaltning” av sakramentene, hva menes da med begrepet ”recte”? Det selvfølgelig svaret er ”i samsvar med Kristi innstiftelse”. Men hva betyr så det? I og med at ”evangeliet rett/rent forkynt” først og fremst innholdsbestemmes av den lutherske forståelse av lov og evangelium, er det rimelig å hevde at ”recte administrantur” m.a. sikter til nøklene: Løsrives sakramentsforvaltningen fra nøklemakten, er den ikke lenger *rett* i bekjennelsens forstand. I denne sammenheng er det naturlig å minne ordene i CA 24 om nattverdforvaltningen i de lutherske menigheter:

- Ingen gis nemlig adgang (til messen) uten at de forut er prøvet og forhørt.

Ad 2): Lov og evangelium er den hermeneutiske nøkkel til Den hellige skrift, og den rette skjelning mellom disse er i evangelisk-luthersk teologi forutsetningen for en klar forkynnelse av Guds ord og den rette tilegnelse av rettferdiggjørelsen. Den rette forkynnelse av lov og evangelium henger sammen med det å ha budskapets *adressat* klart for seg: Evangeliet er for *botferdige*, dvs. for den synder som søker syndenes forlatelse. Loven er for den *ubotferdige*, dvs. for den synder som søker syndenes tillatelse. Når nøklemakten kommer til anvendelse i form av *utelukkelse*, er dette ikke annet enn menighetens forkynnelse av Guds lov i handling. Og likesom loven er Guds *fremmede gjerning* (*opus alienum*) som med sin tukt sikter mot synderens omvendelse, kan *bindenøkkelen* på samme vis sees på som en Guds fremmede gjerning: Den sikter mot synderens omvendelse og frelse, og skal under ingen omstendigheter forstås som en slags *kirkestraff*. Se her f.eks. 1Kor 5,5:

- han som har syndet skal overgis til Satan til kjødets ødeleggelse, *for at hans ånd kan bli frelst* på den Herre Jesu dag.

Det at binde- og løsenøkkelen står i så nær sammenheng med lov og evangelium gjør at vi parallelt også må kunne si: Det er to nøkler, og disse hører uløselig sammen. Likesom evangeliet mister sin kraft uten loven, mister løsenøkkelen sin kraft uten bindenøkkelen. Med rette ble det sagt under kirkekampen i Tyskland før krigen: ”Den kirke som ikke har kraft til å forbanne, har heller ikke makt til å velsigne”.

Nøklene og menighetens rolle

Særlig på bakgrunn av Jesu ord i Joh 20 håndheves kirketukten i de lutherske kirker (så langt jeg kjenner til det) av menighetens hyrder. Menighetsforsamlingen spiller i praksis

liten eller ingen rolle i den prosess som leder fram mot ekskommunikasjon. Ved siden av skriftgrunnlaget, har dette for en stor del også historiske årsaker: Den konstantinske æra førte kirken fra å være en klart avgrenset forsamling hvor det var et tydelig skille mellom *innenfor* og *utenfor*, til å bli *folkekirke*. Å høre til den kristne nasjon var ensbetydende med å høre til den kristne kirke. Det er et stort spørsmål om ikke selve det folkekirkelige faktum umuliggjør at lokalmenigheten kan spille noen rolle i en bannlysningsprosess, rett og slett fordi folkekirkemenigheten består av en blanding av de utenfor og de innenfor.

Martin Luther hadde vansker med å få innført en nytestamentlig ordning for bannlysning i de evangeliske menigheter. Han griper derfor til en løsning som på mange måter har vært bestemmende for mye av den senere praksis i de lutherske kirker. I Öberg skriver om dette: "Medan Luther dröyer med att med kraft få bannet innført eller utifrån möter hinder för denna reform, råder han andra församlingar att innföra det i Wittenberg brukade *nattverdsförhöret*. Härigenom kan man öva kyrkotukt og genom *privat exkommunicering* eller *suspension* från altarssakramentet reagera mot dem som är värda att bannlysas". (*Himmelrikets nycklar*, Uppsala 1970, s. 585)

I de to hovedtekstene i NT som omtaler kirketukten, Matt 18,15ff og 1Kor 5,1ff, ser vi imidlertid *atmenigheten* spiller en sentral rolle. Dette gjelder ikke minst ved avslutningen av den prosess som leder frem mot bannlysningen, nemlig den faktiske ekskommunikasjonsakt:

Men vil han ikke høre på dem, da si det til menigheten. Hører han heller ikke på menigheten, da skal han være for deg som en hedning og en toller! (Matt 18,17)

Og:

- han som har gjort dette, kunne bli støtt ut *fra dere*? (1Kor 5,2)

- *dere(s)* og min ånd (skal) samles i vår Herre Jesu kraft, (v. 4)

Støt da den onde ut *fra dere*! (v. 13)

At vedkommende skal betraktes som en "hedning og en toller" betyr at han skal anses som stående utenfor nåden, og derfor utenfor de helliges samfunn. Denne dom skal avsies av menigheten som fellesskap, og dermed også håndheves av menigheten som fellesskap: Konkret kommer dette til uttrykk i at der ikke lenger skal være noe måltidsfellesskap mellom menighetens lemmer og vedkommende som utelukkes:

Men det jeg skrev til dere, var at dere *ikke skulle ha samkvem* med noen som kaller seg en bror, men er en horkar eller pengegrisk eller avgudsdyrker eller baktaler eller dranker eller røver. Et slikt menneske skal dere *ikke engang spise sammen med*. (1Kor 5,11)

Hva nektelse av måltidsfellesskap innebærer, har vært omstridt. Det som saken i alle fall omfatter, er utelukkelse fra den hellige nattverd, ettersom nattverden både konstituerer og synliggjør den grunnleggende åndelige enhet i Kristi menighet:

Velsignelsens kalk som vi velsigner, er den ikke samfunn med Kristi blod? Brødet som vi bryter, er det ikke samfunn med Kristi legeme? *Fordi det er ett brød, er vi ett legeme* enda vi er mange. For vi har alle del i det ene brød. (1Kor 10,16f)

Slik forstod da også Oldkirken saken, noe W. Elerts studie "Eucharist and Church fellowship in the first four Centuries" (St. Louis, 1966) godtgjør til fulle. I disse skriftordene finner vi det skriftgrunnlaget for "det lille bann". Det er også klart at dette

ikke er noen frivillig sak for menigheten eller for det enkelte menighetslem, men er noe som påligger hele fellesskapet som en forpliktelse.

Denne forpliktelsen har sitt klare forbilde i det gammeltestamentlige påskemåltid, som både er utgangspunkt for og *typos* på den hellige nattverd:

Herren sa til Moses og Aron: Dette er forskriften om påskelammet: Ingen fremmed skal ete av det.

Når en fremmed oppholder seg hos deg og vil holde påske for Herren, skal alle menn hos ham omskjæres. Da kan han få være med og holde høytid, han skal være som en innfødt i landet. Men ingen uomskåret skal ete av det. (2Mos 12,43.48)

Enheten i Guds folk har klart definerte grenser, og disse grenser er avgjørende med tanke på å bevare identitet og integritet i det hellige folket:

Dere skal være hellige for meg, for jeg, Herren, er hellig. Og jeg *har skilt dere ut fra folkene*, for at dere skal høre meg til. (3Mos 20,26)

Hvor vidt forbudet mot måltidsfellesskap også omfatter andre typer bordfellesskap enn nattverden, for eksempel ”agape-måltidet” (en omstridt sak), eller andre, mer hverdagslige måltider, skal vi her la ligge.

Dette er en forpliktelse som påligger menighetsfellesskapet. I en annen tekst som behandler disse spørsmål, 2Tess3,6, sies det klart at det å ”trekke seg tilbake” og ikke stå i fellesskap med de som lever i strid med apostlenes ord, er noe som er *påbudt* menigheten. Verbet *PARANGELLO* er meget sterkt, og betyr å *befale*. Når det er tale om en apostolisk befaling, er det ikke lenger tale om at dette er en frivillig sak for den kristne menighet.

Det er m.a.o. en avgjørende forskjell på hvordan *Ordets nådemiddel* og *nattverdens sakrament* skal deles ut: Med Guds ord skal vi stø ut som såmannen (Matt 13) uten å gi det minste akt på hvor såkornet faller. Om det faller på steingrunn eller blant torner er ikke forkynnerens sak. Han sak er å strø ut, - så skal Den hellige Ånd ta seg av resten. Men når det gjelder nattverdens hellige sakrament, skal vi ikke gå frem slik. Den hører Guds folk til, det hellige folket, og *skal ikke kastes ut i verden* blant de udøpte og uomvendte. At det slik er en grunnleggende forskjell på hvem som skal få del i Ordet og hvem som skal få del i nattverden, viser at vi på dette området står overfor noe av det som hører til disse nådemidlenes *proprium*.

Ut fra de to hovedtekstene i NT som er anført (Mat 18; 1Kor 5), synes det klart at den endelige utelukkelse skulle foregå i menighetens fellessamling. Det leder umiddelbart frem mot spørsmålet om der eksisterte en *liturgisk form* for dette, et bannlysningsrituale. I 1Kor 5 taler Paulus om en *felles bønn* som gjør bannet virkekraftig:

I vår Herre Jesu navn skal dere og min ånd samles i vår Herre Jesu kraft, for at han som har syndet skal overgis til Satan til kjødets ødeleggelse, for at hans ånd kan bli frelst på den Herre Jesu dag. (v. 4f)

En parallell til dette finner vi i 1Tim 1:

Blant dem er Hymeneus og Aleksander. Dem har jeg overgitt til Satan, for at de skal bli tuktet så de lar være å spotte. (v. 20)

Det vil neppe være urimelig å anta at dersom der var en vis ordning for en slik utstøtelse, ville den ha tatt mønster etter synagogens fremgangsmåte. Göran Forkman (i: *The Limits*

of the Religious Community, 1972. Jfr. også Strack-Billerbeck IV, s. 293ff) peker på at der var tre trinn i synagogens fremgangsmåte:

- ”Reprimande”(Nezifah), som hadde 7 dagers varighet.
- ”Det lille bann” (Nidduy, Shammatta). Utelukkelse fra fellesskapet i 30 dager.
- ”Det store/skjerpede bann” (Cherem). Endelig utelukkelse etter at det lille bann var uttalt to ganger, og tiden hadde forløpt uten bedring.

En finner få spor av liturgiske ordninger for dette, i den palestinske Talmud nesten ingen. Ifølge babylonske Talmud hørte *basunstot* i synagogen sammen med ”det lille bann”, samt en understrekning av Attenbønnens (*Shmone Esre*) *Birkat ha-Minnim*, som var rettet mot de jødekristerne. Denne lød/lyder som følger:

12. La det ikke være noe håp for baktalere, Og la all ondskap gå til grunne i et øyeblikk. Må alle dine fiender hastig hugges av; Og de som gjør ondt - rykk dem opp med rot, ødelegg, kast til jorden og underku dem i hast - i et øyeblikk i våre dager. Velsignet er du, Herre, som bryter dine fienders makt og underkuer de onde. (min overs.)

Det store bann innebar fullstendig utelukkelse fra folkefellesskapet og familien; vedkommende skulle betraktes som død, og utstøtelse skjedde i kraft av en uttrykkelig forbannelsesformel.

Kildene gir m.a.o. lite stoff om hvordan utstøtelsens liturgiske form har vært, og dateringen av Attenbønnens *Birkat ha-Minnim* (dette er en 19. bønn som er lagt til de opprinnelig 18 velsignelser i *Shmone Esre* pga. de jødekristerne nærvær i synagogen) er høyst usikker. Den må i hvert fall stamme fra tiden etter synoden i Jabne (år 90), sannsynligvis også fra etter Bar Kochba-opprøret (år 132-135). Den kan derfor ikke ha noen relevans for urkirkelig praksis. Likeledes finner vi lite konkret materiale til dette i den første kristne kirke.

Kirketukt og kirkeordning

Tross mangelen på liturgisk bakgrunnsmateriale, finner vi tydelige tegn på en *prosedyre* i ekskommunikasjonsspørsmål i synagogen. Tilsvarende gir Jesus retningslinjer for en bestemt fremgangsmåte - prosedyre - i slike saker i teksten i Matt 18.

Før vi ser nærmere på dette, er det av betydning å gi akt på sammenhengen denne perikopen står i. I de foregående vers (v. 11-14) hører vi lignelsen om hyrden som forlater de 99 sauene for å lete etter den éne som er kommet bort. Dette peker på hva som er *hensikten* med den kirketuktsinstitusjon Jesus forordner: Ikke å opprette en åndelig ”politimyndighet”, men å peke på veien til å gjenvinne en villfaren bror. Om dette sier Jakobs brev:

Mine brødre! Dersom noen iblant dere har faret vill fra sannheten, og en omvender ham, så skal han vite at den som omvender en synder fra hans villfarne vei, han frelser en sjel fra døden, og skjuler en mengde av synder. (Jak 5,19f)

I samme retning peker eksempelfortellingen som følger vår tekst, lignelsen om ”den ubarmhjertige medtjener” (v. 21ff). Med denne fortellingen lærer Jesus tydelig at det ikke skal være personlig egeninteresse eller hevnmotiver som skal styre en kirketuktsak: For egen del skal en kristen være villig til å tilgi ”sytti ganger syv ganger”. Det som det handler

om i kirketukten, er først og fremst om *synderens gudsforhold* som må søkes restituert. Dernest handler det om menighetens hellighet, noe vi kommer tilbake til nedenfor.

Den prosedyre Jesus peker på i en kirketuksak, har fire trinn:

- Den personlig samtale under fire øyne. Dersom denne ikke fører frem, kommer
- Samtale i nærvær av et (eller to) vitne(r). Dersom dette også viser seg fruktesløst, skal
- Saken fremlegges for menighetsfelleskapet. Lukker vedkommende fortsatt øret, skal
- Han utstøtes av menigheten.

Når Jesus forordner en prosedyre av denne art, kan vi regne med at dette har flere årsaker: For det første skal den innledende samtale gi mulighet for å rydde av veien misforståelser og bringe for dagen de faktiske forhold. For det andre handler det om rettssikkerheten til det enkelte forsamlingslem. Urettmessig å bli gjenstand for en kirketuksak er noe av den største urett som kan bli gjort mot et troende menneske, og rammer ikke bare den enkelte, men blir til vanære for Guds navn og til skade for menigheten. Det sier seg selv at kristelig kjærlighet og respekt for nesten betinger at en bruker den nødvendige tid til dette, at en også er villig til å ”gå den annen mil” (Matt 5,41). I 3. Johannesbrev finner vi et eksempel på et tilfelle av urett kirketukt: En Diotrefes som drives av partisinn og maktbrynde, utstøter forsamlingsmedlemmer og stenger for rette forkynnere av Guds ord.

Når andre trinn fortsatt fordrer lønnkammerets hemmelighet, men i nærvær av et vitne, er poenget at det skal gjøres klart at saken ikke er fremmet p.g.a. subjektiv ”synsing”, personlige fordommer eller private særoppfatninger. Det må være tale om *åpenbar synd*, dvs. synd som utvilsomt er begått, og som uomtvistelig er i strid med klare Guds bud.

Tredje trinn, der saken bringes inn for menigheten, gjør saken offentlig. Ved at hele menighetens forsamling gjøres delaktig, gjøres det klart at det her ikke bare er snakk om en fraksjons interesser i menigheten. Dernest skal hele menigheten som fellesskap *avlegge en bekjennelse* som forplikter den på frelsesåpenbaringen i Guds ord, loven inkludert. Ved at menighetsfelleskapet slik dras inn, gjøres det klart for synderen hva som er den éne, felles kristne tro, og at han, dersom han fastholder sin gjenstridighet, setter seg utenfor troen.

Vi finner med dette at der er to grunnleggende kriterier for iverksettelse av ekskommunikasjon:

- Åpenbar og
- Fastholdt synd.

Åpenbar synd er i seg selv ikke tilstrekkelig grunn til å underlegge et menneske kirketukt. Et troende menneske kan feile og falle. Men så sant han vender om og bekjenner sin synd, skal han fortsatt regnes som fullverdig medlem av menigheten (1Joh 1,6ff). Dersom vedkommende derimot *fastholder sin synd*, dvs. forsvarer den i strid med klare Guds ord i Skriften, vil det være nødvendig å innlede den prosedyre Jesus fremholder i Matt 18. Når åpenbar synd fastholdes, har Skriften en egen betegnelse for dette, *gjenstridighet* (gr. ANTILOGIA, Jud 1,11, hebr. SORER, f.eks. Jes 30,9; 65,2)

For at det ikke skal råde vilkårlighet eller rent subjektivt skjønn på dette området, har de historiske kirker alltid sørget for bindende kirkerettslige regler på dette området. De etter hvert utallige oldkirkelige Canones fra de ulike ekumeniske kirkemøtene taler her sitt tydelige språk. Den dansk-norske kirke hadde tilsvarende klar lovgivning på dette området. I den grad det er nødvendig med kirkerettslige regler her, - i en luthersk kirke bør kirkeretten holdes på et minimum -, dreier det seg altså først og fremst om å verne om *rettsikkerheten* til den enkelte.

Kirketukt og vranglære

Påbud om eller formaning til menighetene om avvisning etter forutgående samtale/irrettesettelse finner vi også i en annen sammenheng i NT, nemlig når det er tale om *vranglære*. Aktuelle tekster er her særlig Rom 16,17f; Tit 3,10f og 2Joh 11f. Den første og den siste av disse gir formaninger til menigheten som fellesskap, mens Titusteksten gir direktiver til Titus som hyrde om hvordan han skal gå frem i møte med uttalt vranglære. Poenget med disse tekstene er i denne sammenheng at det ikke er noen klar grense mellom hvordan vranglære og hvordan gjenstridighet i syndig liv skal møtes og behandles. Noe forenklet kan en kanskje si det slik at vranglære primært er synd mot de to første bud - ”religiøs synd” - om vi kan kalle den det, mens handlingssynd er i strid med noen av de syv siste budene - ”moralisk synd”. Vranglære skal m.a.o. behandles på samme måte av menigheten og dens hyrder som åpenbar og fastholdt synd. Distinksjonen mellom lære- og kirketukt er derfor mer av saklig enn av praktisk karakter.

Menighetens hellighet

Det er et hovedpoeng med kirketukten i 1Kor 5 at menighetens hellighet skal vernes:

Vet dere ikke at en liten surdeig syrer hele deigen? Rens derfor ut den gamle surdeig, så dere kan være ny deig, siden dere jo er usyret. For vårt påskelam er slaktet, Kristus. Så la oss holde høytid, ikke med gammel surdeig, ikke med ondskapens og lastens surdeig, men med renhets og sannhets usyrede brød! (v. 6-8)

Hellighetsbegrepet konstituerer kirken/Guds folk både i GT og NT, og hører derfor med som et av hovedpredikatene til kirken i 3. artikkel både i Apostolicum og Nicenum, likesom vi møte samme begrep i kirkeartikkelen i Augustana (CA 7).

Som kjent skriver det gammeltestamentlige ordet for hellig (*QADOSH*) seg fra en stamme som betyr *skille, dele i to*. En allmenn definisjon av begrepet slik det anvendes i Skriften, er derfor *det som er utskilt fra verden for å være innviet til Gud*. Etter nytestamentlig/luthersk forståelse er denne menighetens hellighet først og fremst *sakramental*, - den består ikke primært i verken det enkelte menighetslems helliggjørelse eller i summen av gode gjerninger i menighetens fellesskap. Guds folk er det hellige folket fordi de har del i de hellige ting, - ord og sakrament:

Hellige dem i sannheten, ditt ord er sannhet! (Joh 17,17).

Denne tilregnede hellighet består m.a.o. i at Guds ord få være Guds ord. Der dette ord fornektes, det være seg i lære eller i liv, ødelegges også menighetens hellighet. Det er dette apostelen sikter til når han skriver:

Dersom noen ødelegger Guds tempel, da skal Gud ødelegge ham. For Guds tempel er hellig, og det er dere. (1Kor 3,17)

Når en har villet argumentere mot denne bibelske tenkning rundt kirke- og læretukten, er det primært to tekster en har henvist til. For det første Jesu lignelse om ugresset i åkeren:

En annen lignelse fremsatte han for dem og sa: Himlenes rike kan lignedes med en mann som hadde sådd godt korn i åkeren sin. Mens folkene sov, kom hans fiende og sådde ugress blant hveten, og gikk så bort. Men da strået skjød opp og satte aks, da kom også ugresset til syne. Tjenerne gikk da til husbonden og sa: Herre, var det ikke godt korn du sådde i åkeren din? Hvor har den da ugresset fra? Han sa til dem: Dette har en fiende gjort. Da spurte tjenerne ham: Vil du at vi skal gå og sanke det sammen? Han sa: Nei, for da ville dere også komme til å rive opp hveten når dere sanker ugresset sammen. La dem begge vokse sammen til høsten. Når det så er tid for innhøsting, vil jeg si til høstfolkene: Sank først ugresset sammen og bind det i bunter for å brenne det. Men hveten skal dere samle i låven min. (Matt 13,24-30. 36-43)

Når en bruker denne teksten for å avvise kirketukten, forutsetter en at Jesus her taler om den kristne menighet. Jesus sier imidlertid uttrykkelig i sin utleggelse av lignelsen at

Den som sår det gode kornet, er Menneskesønnen. *Åkeren er verden.* (v. 38)

Åkeren er altså verden - menneskeheten eller kulturen - som fellesskap. Lignelsen blir dermed å forstå slik at Jesus her går i rette med en gudsrike-tenkning som var karakteristisk for fariseerne, og som en i kirkehistorien finner eksempler på i Calvins Geneve eller i reformasjonstidens døperes blanding av det åndelige og verdslige regimenter med påfølgende streben etter å danne gudsstaten.

Den annen nytestamentlige henvisning en vanligvis griper til for å slå bena under kirketukten, er fortellingen om den siste nattverd. Her hevdes det med frimodighet at Judas var tilstede under nattverden, noe som skal bevise at Jesus selv ikke ville dra slike skillelinjer.

Til dette er det to ting å si:

For det første: Dersom Judas virkelig var tilstede, undergraver dette ikke NTs retningslinjer om kirketukt - rett og slett fordi Judas enda ikke fyller vilkårene for å bli underlagt tukt: Hans synd er nemlig enda ikke *åpenbar*, synden er ikke blitt til faktisk handling som er "dokumenterbar". Kirketukt skal jo ikke iverksettes på grunnlag av hemmelig/skjult synd.

For det andre var Judas - så langt jeg kan forstå - ikke tilstede under innstiftelsen av nattverden. Dette fremgår av Joh 13, som jeg anser for å være Johannes' utfyllende fortelling om den siste nattverd. Dette foregikk som bekjent under det jødiske påskemåltid, som hadde en meget klar og rikt utbygd liturgi. Når Jesus utpeker Judas som forræderen for Peter og Johannes gjennom å si at det er han som dypet sammen med ham (Joh 13,26), sikter dette til et bestemt punkt i liturgien, der en del av det usyrede brødet dypes i en bestemt blanding ("charoset") før det fortæres. Dette skjedde relativt tidlig under måltidet. Innstiftelsen av nattverden skjer imidlertid helt mot slutten av måltidet, når det annen del av brødet (den såkalte "afikomen") hentes frem og skal etes sammen med det tredje begeret vin ("velsignelsens beger", jfr. 1Kor 10,16). Mellom disse to punktene i måltidet vil det normalt kunne gå fra en til tre timer, alt avhengig av samtalen rundt bordet. Når vi derfor hører at Judas forlater bordet relativt snart etter at Jesus har utpekt ham (v. 27-30), utelukker dette at Judas kan ha vært tilstede under innstiftelsen av nattverden.

Utblick

I Den norske kirke - og i de nordiske folkekirkene for øvrig - er kirketukten kommet i forfall. Dette har delvis skjedd gjennom en gradvis utvikling der dette er gått ut av bruk etter opplysningstiden (trass i at den kirkelige lovgivningen hadde klare regler på dette området). Delvis skyldes dette også gjennomslaget for "det åpne nattverdbord" omtrent på midten av 1800-tallet. I Norge ble saken satt på spissen i begynnelsen av 1990-årene da vi fikk en meget omtalt kirketuktsak i Nord-Norge, der kap. Jon Syver Norbye underla kommunelegen kirketukt pga. hennes forhold til abortlov og abortpraksis. Dette ble den direkte foranledning til at Bispemøtet tok opp saken, og kom med sin uttalelse i BM 22/94. Her tok Bispemøtet bevisst avstand fra de NTlige retningslinjer, idet en hevdet at denne praksis var umulig i vår kirkesituasjon. Biskopene fratok menighetsprestene deres myndighet på dette område og krevde at avgjørelsesmyndigheten skulle ligge hos biskopen, ikke hos pastor loci. Den tuktet det i beste fall kunne bli snakk om, var *verbal* (sjelesørgerisk veiledning), og skulle ikke ha noen praktiske konsekvenser ved alterringen. Den enkelte skal gå til nattverd "på eget ansvar". Slik har Den norske kirkes biskoper fratatt prestene en viktig del av deres ordinasjonsfullmakt - nøklene.

Denne utviklingen er ikke til å undre seg over. Kirketuktinstitusjonen er i høy grad i strid med det moderne samfunns toleranseideal og relativisme. Grenser skal flyttes, ikke respekteres. At enkelte finner å tenke annerledes enn kirken i sin klassiske tro gjør, er noe ganske naturlig som det må være rom for i en kirke med takhøyde. Begrepet vranglære blir i seg selv suspekt, fordi det skaper tvil om det virkelig er berettiget med et mangfold av læreoppfatninger i den kirkelige pluralitet. Dette avspeiler et gudsbilde som reduserer Gud til forhandlingspartner, i stedet for Herre. Og det hviler på den grunnforutsetning at Skriften er uklar. Samtidig reduseres kirken til en religiøs serviceinstitusjon i velferdssamfunnet, som er forpliktet til å fylle den moderne forbrukers religiøse behov. Og presten reduseres fra å være forvalter av de hellige ting til å bli servitør som plikter å gi folket den betjening de måtte ønske.

Ja, spranget fra den første kristne tid til våre moderne folkekirker er sannelig stort!